

LGBT SHIRT QIA+

LGBT SHIRT QIA+

VIJFTIG JAAR QUEERGESCHIEDENIS OP T-SHIRTS

LGBTshirtQIA+ toont een omvangrijke greep uit de T-shirtcollectie van IHLIA LGBTI Heritage. Vijf topstukken worden uitgelicht – ieder uit verschillende periodes, gebieden en (sub)culturele achtergronden – en voorzien van context in de vorm van interviews, essays, beelden en gedichten. Fotograaf Ari Versluis plaatst deze verhalen in het heden, zo wordt de geschiedenis gedragen door lhbtqi+ers van nu.

Alle shirts zeggen iets over en zijn onderdeel van belangrijke momenten uit de lhbtqi+-historie. LGBTshirtQIA+ nodigt uit om met een open blik te kijken naar, te fantaseren over, en in te zoomen op de diverse belangrijke verhalen die alle 327 T-shirts in de IHLIA-collectie met zich meedragen.

De foto's, shirts en verdiepende perspectieven zijn een schets van een moment, tijd, beweging, gemeenschap, individu of plek uit de lhbtqi+-geschiedenis. Met deze tentoonstelling pogen we niet om een compleet overzicht van deze geschiedenis te bieden, maar geven we wel een beknopte impressie van vijftig jaar queercultuur in ontwikkeling.

Ari Versluis is een internationaal gerenommeerd fotograaf wiens werk zich bevindt op de grens van kunst, mode en culturele antropologie. De basis van zijn oeuvre is het herdefiniëren van realness in de context van sociale identiteit en mode. Zij het door middel van werk in opdracht, binnen het kader van 'Exactitudes', of in de vorm van geënceneerde documentairefotografie, het onderwerp van zijn onderzoek is te allen tijde de cultuur die wij allen creëren om onszelf te definiëren.

LGBT SHIRT QIA+

LGBTshirtQIA+, IHLIA LGBTI Heritage, Amsterdam, July 2020.

Fotografie: Ari Versluis
Fotografie assistent: Fabian Kasper
Styling en casting: Leendert Sonneveld
Styling assistent: Annemarijn Buisink
Haar en make-up: Carlos Saldel
Modellen: Zoë Eleni Bab, Isjed Hussain, Robin Ramos, Raoni Muzho Saleh, Jayden Stark

Schrijvers: Babeth Fonchie, Jim van Geel, Wigbertson Julian Isenia, Léon Kruijswijk, Lex van Rens, Leendert Sonneveld
Eindredactie: Cemma Rameckers, Michel Otten
Curators: Jim van Geel, Leendert Sonneveld
Productie tentoonstelling: Fleur Jacobs

Opbouw tentoonstelling en installateur: Loze Interieur
Grafisch ontwerp: Studio Tyrone Winter
Met dank aan: The ArQuives, Gon Buurman, Cornie van Gils, Gron Fury, Ton Hoogervort, Stichting Vrienden van IHLIA.

IHLIA heeft in redelijkheid getracht alle maatregelen te treffen om geen inbreuk te doen op het auteurs- of beeldrecht van individuele fotografen, bedrijven of instellingen en bestaande rechten te respecteren.

Als IHLIA abusievelijk het auteursrecht of andere rechten heeft geschonden wordt je verzocht ons daarvoor per brief of e-mail (info@ihlia.nl) te informeren, zodat we deze fout kunnen corrigeren.

STONEWALL 25

DOOR JIM VAN GEEL

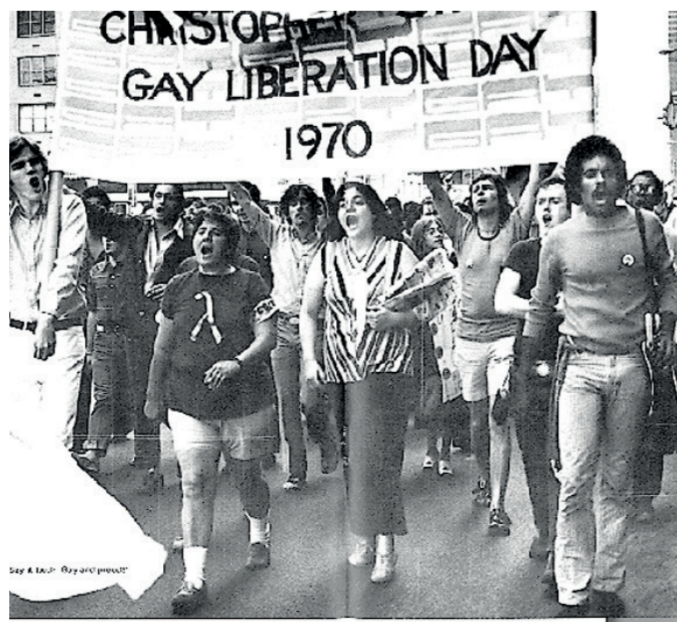
Dit T-shirt is gemaakt in 1994 voor de 25e mars ter nagedachtenis aan de Stonewallrellen in New York. 'Stonewall' refereert aan Stonewall Inn, een bar gelegen aan Christopher Street in de wijk Greenwich Village te New York. De bar was een plaats van samenkomst voor de armste en meest gemarginaliseerde groepen binnen het lhbtqi+ spectrum: dakloze jeugd, transpersonen, drag queens, cross-dressers, sekswerkers en butch lesbiennes – veelal van kleur.

Stonewall, net als veel andere queer bars, had geen drankvergunning. Queer bars werden veelal geëxploiteerd door mafiosi die op hun beurt de politie afbetaalden. Toch vonden er vaak invallen plaats waarbij drank in beslag werd genomen, maar hierbij werden vooral de gasten door de politie geterroriseerd. Mensen zonder identificatie en zij die minder dan drie kledingstukken – gemaakt voor het gender dat overeenkwam met hun geboortegeslacht – droegen, werden gearresteerd.

Eind juni 1969 vond zo'n inval plaats bij de Stonewall Inn. Een aantal personen weigerde zich echter te identificeren en mee te werken met de politie. Hierop besloot de politie alle aanwezigen te arresteren. Een persoon verzette zich als eerst actief tegen het politiegeweld en toen de politie hierop buitenproportioneel reageerde, brak een rel uit. Wie die persoon is geweest en wat hen precies heeft gedaan is sindsdien een gemythologiseerd verhaal, maar dat het een persoon was op het transpectrum – de namen Stormé DeLarverie, Sylvia Rivera en Marsha P. Johnson worden het vaakst genoemd – lijkt buiten kijf te staan.

De rellen rondom Stonewall ontstonden spontaan, zonder organisatie of vooringenomen protest, zoals schrijver Edmund White zich later herinnerde: 'Everyone's restless, angry, and high-spirited. No one has a slogan, no one even has an attitude, but something's brewing.' Meerdere rellen en protesten volgden in de dagen hierna. Alhoewel er in de jaren voor Stonewall verschillende protesten en

rellen hebben plaatsgevonden op andere plekken, worden deze rellen internationaal gezien als het begin van de lhbtqi+-beweging. In juni 1970, het jaar volgend op de rellen, vond de eerste Christopher Street Liberation Day plaats met hierbij de Gay Pride March, nu beter bekend als NYC Pride. Het was de eerste Pridemars ter wereld.

Christopher Street Liberation Day March, 28 juni 1970. Foto gepubliceerd in 'Gay Freedom 1970' uitgave van Queen's Quarterly.

Jim van Geel is curator public program bij IHLIA LGBTI Heritage, vanuit deze positie heeft hij samen met Leendert Sonneveld de tentoonstelling LGBTshirtQIA+ gecureerd.

Jayden Stark is een 26-jarige plattelandsjongen uit Nieuw-Zeeland die zijn weg aan het vinden is na recentelijk naar Amsterdam te zijn verhuisd. In zijn vrije tijd vind je hem op Flight Radar..

DE STOF VAN LHBTQI+ GESCHIEDENIS ONTRAFELD

DOOR JIM VAN GEEL

Het T-shirt uit 1994, gemaakt voor Stonewall 25, ter nagedachtenis aan de Stonewallrellen 25 jaar hiervoor, leent zich wellicht het best om iets te kunnen zeggen over een 'algemene lhbtqi+ geschiedenis' – als zoiets als een 'algemene' geschiedenis überhaupt bestaat. Dat de institutionele overname van het shirt doet denken aan die van de Verenigde Naties is geen toeval. Stonewall 25 was in 1994 het grootste lhbtqi+ -evenement dat ooit plaats had gevonden. Meer dan een miljoen mensen deden mee aan de International March on the United Nations to Affirm the Human Rights of Lesbian and Gay People. Anders dan andere jaren werd Pride dat jaar niet georganiseerd door de organisatie Heritage of Pride (HOP) maar door Stonewall 25, een nieuwe en tijdelijke organisatie.

Stonewall 25 maakte andere keuzes dan haar voorganger. Zo ging de mars niet langs de Stonewall Inn in lager Manhattan, maar in plaats daarvan door het hoger gelegen deel. De mars begon bij het gebouw van de VN en eindigde in Central Park. Het doel was om de politiek op te zoeken om zo de rechten van homo's en lesbiennes te verbeteren. Uit de acties van de organisatie valt op te maken dat zij van mening waren dat hiervoor "de homo" en "de lesbische" zich dan vooral als "normaal" moesten presenteren. Dragqueens en de leerscene werden bewust niet gepresenteerd (en dus uitgesloten) tijdens officiële ceremonies en evenementen. Verder maakt de titel International March on the United Nations to Affirm the Human Rights of Lesbian and Gay People pijnlijk duidelijk dat trans personen en hun rechten geen prioriteit hadden. Ook laat de titel zien dat personen personen weinig zichtbaarheid en erkenning kregen, dit terwijl bijvoorbeeld de term LGBT sinds 1988 gebruikt werd. Dat het juist gender non-conformisten waren die 25 jaar eerder de rellen strartten waaruit Pride is geboren, en het een bisexuele vrouw was die de eerste Pride organiseerde, maakt het des te pijnlijk. Maar de geschiedenis van de lhbtqi+-beweging kenmerkt zich door een tweedeling van radicale activisten en een conservatieve tak die zich vooral hard maakte voor acceptatie door zich te richten op het normaliseren van homoseksualiteit en het assimileren aan witte, cis-, klasse- en heteronormativiteit. Deze geschiedenis is gemakkelijk bloot te leggen als je kijkt naar de esthetiek van de beweging, bijvoorbeeld door in te zoomen op T-shirts.

DE JAREN '70
Direct na de Stonewallrellen werd in New York het Gay Liberation Front (GLF) opgericht om te strijden voor de rechten van lhbtqi+ -personen door middel van protest en ondersteuning. GLF had een breed politiek platform. Zo waren ze zeer uitgesproken tegen racisme, hadden banden met de Black Panthers, waren antikapitalistisch, en tegen traditionele genderrollen en gezinsstructuur. Binnen GLF waren er ook subgroepen die zich richtten op specifieke doelgroepen en gemeenschappen, zo was een Drag Queen Caucus van waaruit Marsha P. Johnson en Sylvia Rivera STAR, voluit Street Transvestite Action Revolutionaries, hebben opgericht. STAR richtte zich op het ondersteunen van lhbtqi+ -gevangenen, huisvesting voor dakloze lhbtqi+ -jeugd en ondersteuning van sekswerkers, alle met speciale focus voor trans mensen. Maar binnen GLF waren homomannen veruit het dominantst, wat ertoe leidde dat zij al snel een groep vrouwen afscheidde. Verder was er binnen GLF een conservatieve groep die geloofde dat GLF een politiek neutrale, one-issue organisatie moest zijn, en zich niet moest uitslaten over zaken als racisme en het patriarchaat. Deze groep scheide zich eind 1969 af om zich Gay Activists Alliance (GAA) te noemen. Na de oprichting van GAA verdwenen GLF in New York al twee jaar na haar oprichting.

T-shirts uit deze tijd met slogans of protestteksten zijn moeilijk te vinden. De eerste duidelijke referentie is een donkergekleurd shirt (vermoedelijk blauw) met een lamb-

da-teken erop afgebeeld op een foto uit 1970, gemaakt tijdens de eerste Christopher Street Gay Liberation Day.

GAA adopteerde in 1970 de lambda, een letter uit het Griekse alfabet, als logo. Volgens de groep stond de lambda voor 'a complete exchange of energy – that moment or span of time witness to absolute activity'. Soortgelijke T-shirts met het lambda logo zijn te vinden in andere archieven. Het logo is wellicht het eerste symbool voor de lhbtqi+-beweging; de regenboogvlag en de roze driehoek werden pas vanaf de late jaren '70 gebruikt.

GAA Lambda T-shirt, datering onbekend. Collectie The ArQuives: Canada's LGBTQ2+ Archives. (Artifact collection, 1995-100(03)/33CT)

DE JAREN 80

In de jaren '70 floreerde de lhbtqi+-beweging. Op veel plekken wereldwijd ontstonden groepen en organisaties die streidden voor de verbetering van rechten en acceptatie van hun achterban. Pride of vergelijkbare protestmarsen werden aan het einde van de jaren '70 op veel plekken georganiseerd. In 1978 kreeg de lhbtqi+-beweging een nieuw symbool in de vorm van de regenboogvlag, ontworpen door Gilbert Baker. In het begin van de jaren '80 werd de regenboogvlag alom overgenomen als symbool voor de wereldwijde beweging. Dit is duidelijk kenbaar in de IHLIA T-shirtcollectie en in de collecties van andere lhbtqi+ -archieven. Uit verdere analyse van de shirts kan je opmaken dat het teken weinig radicale politieke lading heeft behalve dat het in de beginjaren een brede gemeenschap in beeld-taal wist te verenigen. De geringe politieke lading was snel verward, wellicht een voorbode van de recente hypercommercialisering van het symbool.

De jaren '80 zijn aan de andere kant juist een tijd van radicalere groeperingen. Hoewel het decennium wordt gekenmerkt door een opwaartse mobiliteit, van een witte middenklasse en de normalisatie die hieraan geleide is – belichaamd door de vup – is dit ook de tijd van rijke subcultuur en sterke tegencultuur. Het is een tijd van krakers, punk en een DIY-mentaliteit. Het IHLIA T-shirt archief bevat hiervan een prachtig voorbeeld in de vorm van een shirt met de opdruk 'NASTY GIRL'. Het shirt is duidelijk met zorg, liefde en met de hand vervaardigd. 'GIRL' is geschreven met verschillende stiften terwijl 'NASTY' met behulp van

T-shirt NASTY GIRL, datering onbekend. Collectie IHLIA LGBTI Heritage.

aluminium lettersjablonen is aangebracht. De rood/roze driehoeken lijken te zijn gemaakt met stift gemixt met verf aangebracht door middel van een zelfgemaakte aardappeltempel. Hoewel weinig bekend is over het shirt – voornamelijk eigenaar, plaats of datering – is het zeer aannemelijk dat het dateert uit de jaren '80.

Het is onmogelijk om over lhbtqi+-activisme te schrijven in de jaren '80 zonder te schrijven over de hiv/aids-crisis. Het overgrote deel van het T-shirt archief van IHLIA, en vele andere lhbtqi+-collecties van T-Shirts, is hieraan thematisch verbonden. In 1981 werd voor het eerst geschreven over een onbekende ziekte, een 'vreemde longontsteking', die vooral onder mannen die seks hadden met mannen leek voor te komen. Het hiv-virus dat aids veroorzaakt greep snel om zich heen en eiste vele slachtoffers, met name onder homo's, trans vrouwen en sekswerkers. Activisme kwam snel op gang omdat aandacht vanuit overheden, en daardoor medisch onderzoek, minimaal was in veel landen. In '87 werd ACT UP opgericht in New York. ACT UP is een radicale actiegroep die zich sterk wist te profileren mede door een enorm krachtige beeldtaal. Zij populariseerde de roze driehoek, het symbool dat homomannen zichtbaar moesten dragen in nazi-concentratiekampen en dat eerder geclaimd werd door lhbtqi+ -activisten om homoseksuele slachtoffers tijdens de holocaust te agenderen. Zoals Léon Kruijswijk beschrijft in zijn tekst voor deze tentoonstelling maakt ACT UP hun beeldtaal vrij toegankelijk, waardoor iedereen het kan en mag gebruiken. Door de ongelukkige uitkomst van de hiv/aids-crisis en het vrij toegankelijke beeldmateriaal verspreide de proteststethiek van ACT UP zich wereldwijd, en werd de roze driehoek een breed gebruikt symbool in de lhbtqi+-beweging.

DE JAREN 90

Eind jaren '90 kwam de hiv/aids-epidemie onder homo's in Europa en Noord-Amerika voorbij het dreepunt, met name doordat betere, en breder beschikbare, medicijnen op de markt kwamen. Hierdoor belandde lhbtqi+-activisme in rustiger vaarwater. De radicale en uitgesproken tone of voice van bijvoorbeeld ACT UP maakte plaats voor een conservatiever activisme. Vooral familie-issues zoals het recht om te trouwen, adoptie en zaken rondom erfrecht werden speerpunten. Het T-shirt van Stonewall 25 uit 1994 is een goed voorbeeld van hoe lhbtqi+ activisme zich institutionaliseert in de jaren '90, zowel qua onderwerpen als beeldtaal. Aan T-shirts uit deze tijd zien we dat deze periode er ook een is van lichtzinnige gemeenschapsvorming. Er zijn veel shirts van prides en andere grootschalige evenementen, met een nadrukkelijk feestelijk karakter, zoals de Gay Games. Daarnaast zien we veel shirts van kleine groepen, organisaties en gemeenschappen die zich richtten op peer-support of die zich verenigden rondom bijvoorbeeld sport, denk hierbij aan een gay zwem-, basketbal- of rugbyteam.

21E EEUW

Het conservatieve en meer mainstream activisme van de jaren '90 zet zich voort in het begin van de 21e eeuw. Lokaal gezien werd er in Nederland in de jaren '90 een subsidiecultuur opgesteld waardoor veel lhbtqi+-organisaties, met name in het decennium erna, hun weg naar fondsen wisten te vinden. In de esthetiek van de shirts uit deze tijd is dat duidelijk merkbaar. Daar waar shirts uit eerdere periodes nog relatief vaak illustraties of foto's bevatten, zien we op shirts uit deze periode vooral namen van organisaties in typische lettertypes met even typische (vaak regenboog) logo's; een radicale slogan is al helemaal uit den boze.

Verder lijken de jaren '10, als je naar shirts uit deze tijd kijkt, vooral in het teken te staan van (hype)commercie. In 2008 was het voor een korte tijd mogelijk voor homoseksuele koppels om te trouwen in de Amerikaanse

staat Californië door een uitspraak van het hoogerechtshof van deze staat. Uiteindelijk werd deze uitspraak tenietgedaan door een aanpassing in de grondwet van Californië, een aanpassing die bekend kwam te staan als Proposition 8 of Prop8. De kledingwinkel American Apparel had al enige tijd een campagne die Legalize LA heette, die amnestie voor illegale immigranten in de staat Californië promoveerde. Toen in november 2008 Proposition 8 van kracht ging, en het wederom onmogelijk werd voor homoseksuele koppels om te trouwen, maakte American Apparel T-shirts in hetzelfde font als Legalize LA maar dan met Legalize Gay. De shirts werden in het begin alleen gedistribueerd door ze gratis uit te delen bij protesten, maar al snel bleken ze een doorslaand succes waardoor de winkel ze ging verkopen. Alhoewel er eerdere voorbeelden zijn van grote bedrijven die stelling namen met betrekking tot lhbtqi+-rechten, en dit uitdroegen in producten – denk aan Mac Cosmetics en Absolut Vodka – lijkt dit moment een keerpunt. Bovendien bleek de strategie uitermate winstgevend: we zien shirts van ontzettend veel grote commerciële merken zoals Levi's, Hema, Calvin Klein en Nike. Rond het pride seizoen kleuren winkelstraten zich in regenboogtinten en lanceren merken speciale capsulecollecties. Het uitdragen van progressiviteit loont. Hoewel er zich pas enkele van deze commerciële shirts in de collectie van IHLIA bevinden is de verwachting dat dit snel zal veranderen, en dat dit decennium in de toekomst zal worden gezien als een van hypercommercie.

2020

Alfde eeuw was het met 50 jaar geleden dat de Stonewallrellen plaats vonden. Het was een jaar om te kijken naar de stappen die zijn gemaakt maar ook om je kritisch te verhouden tot deze geschiedenis en geschiedschrijving. Een jaar om te kijken waar de beweging nu staat en welke stappen nog nodig zijn. We zien een gemeenschap waarin de vooruitgang in rechten en 'acceptatie' voor een groot deel slechts het geprivilegieerd deel van de gemeenschap – witte, cis homomannen – lijkt te bereiken. We zien een beweging waarvan de mainstream totaal geassimileerd is aan de hetero- en cisnormatieve samenleving en we zien een ongekend regenboogkapitalisme. Toch stemt het niet compleet pessimistisch, we zien tevens een echt progressieve tak van activisme, intarsactionele activisten, met name personen van kleur. De komst van social media lijkt het veld iets gedemocratiseerd te hebben. Daar waar voorheen vooral witte cis homo's en lesbiennes een platform hadden via grote gesubsidieerde instellingen, zien we nu dat jonge activisten van kleur zoals Rabin Ramos – gefotografeerd voor deze tentoonstelling – een breed en groeiend platform hebben en hun stem gehoord krijgen.

Verder moet als afsluttend woord gezegd worden dat geschiedschrijving aan de hand van T-shirts uit het archief van IHLIA inherent incompleet is. Verschillende groeperingen, geschiedenissen en gemeenschappen zijn onder gerepresenteerd in het archief. Zo zijn er weinig historische shirts van transgropen of organisaties voor lhbtqi+-ers van kleur. Reden kan zijn dat deze niet verzameld zijn, maar ook is het belangrijk in acht te nemen dat het dragen van een lhbtqi+-shirt een privilege kan zijn. Een witte cis homoman kan relatief veilig over straat in een regenboogshirt terwijl het voor een zwarte trans vrouw al gevaarlijk is om in haar alledaagse kleding het openbaar vervoer te gebruiken.